

**АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС,
ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО, ФІНАНСОВЕ ПРАВО**

ГАЛІЦИНА Н. В.,
кандидат юридичних наук, директор
(Бердянський інститут державного
та муніципального управління
Класичного приватного університету)

УДК 342.924 (354)

**ЮРИДИЧНІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ
РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ: СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ**

У статті зроблена спроба з'ясувати сутність та зміст юридичних засад адміністративно-правового механізму реалізації концепції соціальної держави. Автором відстоюється точка зору про неможливість розглядати категорію «правовий акт» в якості синоніма до категорії «юридичний акт». Обґрунтовується позиція про необхідність зміни сучасних уявлень про систему джерел адміністративного права та їх супідрядність між собою.

Зроблено висновок, що джерела адміністративного права є лише одним з елементів системи юридичних регуляторів, який закладає основу для адміністративно-правового механізму реалізації концепції соціальної держави. Решта елементів, які також у рівній мірі є обов'язковими для суб'єктів публічної адміністрації, будучи представленими Конституцією України, міжнародними юридичними актами, ратифікованими Україною, рішеннями Європейського суду з прав людини, надають даній системі завершеного вигляду.

Ключові слова: адміністративно-правовий механізм, соціальна держава, джерела адміністративного права, юридичні засади, ієрархія нормативних актів.

В статье сделана попытка познать сущность и содержание юридических основ административно-правового механизма реализации концепции социального государства. Автором доказывается точка зрения о невозможности рассматривать категорию «правовой акт» в качестве синонима к категории «юридический акт». Обосновывается позиция о необходимости изменения современных представлений о системе источников административного права и их соподчиненности между собой.

Сделан вывод, что источники административного права являются лишь одним из элементов системы юридических регуляторов, который закладывает основу для административно-правового механизма реализации концепции социального государства. Другие элементы, которые также в равной мере являются обязательными для субъектов публичной администрации, будучи представленными Конституцией Украины, международными юридическими актами, ратифицированными Украиной, решениями Европейского суда по правам человека, придают данной системе завершённый вид.

Ключевые слова: административно-правовой механизм, социальное государство, источники административного права, юридические основы, иерархия нормативных актов.

The author of article attempts to clarify nature and content of legal principles of administrative and legal mechanism of realizing concept of a social state. The author states point of view about impossibility to consider category of legal act as a synonym to the category of juridical act. The point of view about need to change current perceptions of system of sources of administrative law and their subordination to each other is grounded. It is concluded that sources of administrative law are only one of elements of system of legal regulatory, which lays foundation for administrative and legal mechanism of realizing concept of a social state. The rest of elements, which are also equally obligatory for objects of public administration, represented by Constitution of Ukraine, international legal acts ratified by Ukraine, decisions of European Court of Human Rights, make this system complete.

Key words: *administrative and legal mechanism, social state, sources of administrative law, legal principles, hierarchy of regulatory acts.*

Вступ. Адміністративно-правовий механізм реалізації концепції соціальної держави, як вже випливає з самої його назви, має тісний зв'язок з правом, будучи заснованим на ньому. Проте такого висновку для пізнання його сутності недостатньо, адже на сьогоднішній день терміни, які вживаються у межах наведеної дефініції, все ще не отримали свого належного і повного розуміння.

З огляду на це, метою даної статті ми бачимо аналіз змісту та сутності складної категорії – юридичні засади адміністративно-правового механізму реалізації концепції соціальної держави. Задля її досягнення планується визначитися з розумінням таких категорій, як «правовий акт» та «юридичний акт», з'ясувати співвідношення категорій «адміністративно-правові засади» та «джерела адміністративного права», побудувати систему нормативних регуляторів (за видами), які можуть бути покладені у підґрунтя адміністративно-правового механізму реалізації концепції соціальної держави. Принагідно зазначимо, що сформульована мета та завдання статті характеризуються досить високим рівнем наукової новизни, адже під зазначеним кутом зору дана проблематика ще не розглядалася.

Результати дослідження. Приступаючи до вирішення першого з названих завдань, зазначимо, що у переважній більшості випадків вітчизняні автори, які зупиняються на питаннях нормативного регулювання або статусу суб'єктів публічної адміністрації, або процедур їх діяльності тощо, роблять це через вживання категорії «правовий», ведучи мову, наприклад, про правове регулювання публічної служби [1], правове регулювання відкликання адміністративних актів [2], правове регулювання діяльності Уряду [3] тощо. Проте, на наш погляд, подібний підхід є помилковим, адже він базується на неправильному тлумаченні категорії право та похідних від неї понять – правовий, правовий акт тощо. У результаті це призводить до відсутності одностайності у сфері юридичної термінології, що, як справедливо наголошується у літературі, може мати негативні наслідки як для правотворчої, так і для правозастосовної діяльності [4].

Існуюче на сьогоднішній день розуміння категорій право, правовий, правовий акт, як не прикро це визнавати, є подекуди заснованим на радянській юридичній доктрині, для якої, як відомо, право виступало синонімом до категорії закон, а поняття правовий та правовий акт були синонімами до категорій юридичний та юридичний акт відповідно. В результаті ми і сьогодні доволі часто можемо зустрітися з думкою про синонімічність названих понять, яка, до речі, не викликає у колег жодних заперечень [5]. Проте ми категорично не можемо погодитися з таким підходом, адже концепція природного праворозуміння, а також пов'язаний з нею принцип верховенства права обумовлюють необхідність філігранного ставлення до вживання в юридичному обігу категорії право та усіх похідних від неї дефініцій. У цьому плані доречним буде звернути увагу на низку рішень Конституційного Суду України, в яких було зазначено, що верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті

передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним із елементів верховенства права, продовжує Суд, є принцип пропорційності, який у сфері соціального захисту означає, зокрема, що заходи, передбачені в нормативно-правових актах, повинні спрямовуватися на досягнення легітимної мети та мають бути співмірними з нею [6; 7]. З викладеного випливає, що норми права, нормативні акти тощо можуть бути названі правовими лише у разі, якщо вони відповідають сформульованим Конституційним Судом України вимогам. Це, у свою чергу, означає, що той або інший нормативний чи правозастосовний акт, чи окрема норма можуть бути визначені як правові лише за умови їх перевірки на відповідність принципу верховенства права. А враховуючи те, що така перевірка проводиться далеко не завжди або реалізується через деякий час після ухвалення того або іншого акта, називати останні правовими в автоматичному порядку немає достатніх підстав. Підтримувати таку лінію наукового мислення означає ніщо інше, як пропагувати безвідповідальне ставлення до розуміння та сутності як права, так і похідних від нього понять.

З огляду на це пропонуємо вести мову саме про юридичні, а не про правові засади адміністративно-правового механізму реалізації концепції соціальної держави.

Переходячи до етапу конкретизації системи юридичних актів, які закладають основу для адміністративно-правового механізму реалізації концепції соціальної держави (далі – адміністративно-правового механізму), наголосимо на наступному аспекті: анонсowana система не співпадає з системою джерел адміністративного права. Такий висновок є принциповим, адже він дозволяє з більш широких позицій підійти до визначення переліку нормативних актів, на яких засновано даний механізм. Зупинимось на цьому аспекті детальніше.

Згадка про адміністративно-правові елементи у контексті розмови про механізм реалізації концепції соціальної держави майже автоматично призводить до думки, що мова має йти ніби то лише про норми адміністративного права, зафіксовані у його джерелах. Однак, на наш погляд, такий висновок є поверховим, адже він не враховує всіх особливостей нормативного регулювання діяльності публічної адміністрації. З нами, скоріш за все, не погодяться окремі вчені-адміністративісти, зокрема ті, які вважають, що джерела адміністративного права представлені, поміж іншим, Конституцією України та міжнародними актами [8, с. 142; 9, с. 114 тощо], а раз так, то існуюча на сьогодні система джерел даної галузі права наче б то «покриває» абсолютно усі прояви та сфери діяльності публічної адміністрації. Як нам здається, подібний підхід є помилковим, адже він не узгоджується з визначенням самого терміну джерело адміністративного права, під яким розуміється зовнішня форма встановлення (закріплення) і виразу адміністративно-правових норм (норм адміністративного права). З огляду на це виникає логічне запитання, невже Конституція України містить норми адміністративного права? Якщо слідувати такій логіці, то уся вона складається з норм інших галузей українського права, адже під час розмови про джерела цивільного права [10], трудового права [11], нотаріального права [12] тощо завжди згадується і про один з його видів – Конституцію України. Подібний підхід є невиправданим, адже він призводить до вихолощування ролі і значення Конституції України у регулюванні суспільних відносин у державі, зведення її норм до норм інших галузей та підгалузей (інститутів) національного права. Норми Конституції України є нормами конституційного права, а сама Конституція є його центральним джерелом. Думаємо, що з таким висновком погодяться усі колеги, розділивши, як наслідок, думку і про те, що одна і та ж сама норма не може являти собою одночасно і норму конституційного, і норму адміністративного права, а сама Конституція не може бути, як наслідок, з одного боку – джерелом конституційного права, а з іншого – джерелом декількох десятків інших галузей права. З цього випливає, що у контексті розмови про джерела адміністративного права Конституція України може виступати і реально виступає:

- по-перше, основою для формування системи джерел адміністративного права;
- по-друге, основою для наповнення джерел адміністративного права конкретним змістом;
- по-третє, основою, на підставі якої відбувається перевірка розміщених у джерелах адміністративного права норм на предмет їх конституційності.

Зрозуміло, що викладене жодним чином не виключає і не зменшує рівня обов'язковості Конституції України для публічної адміністрації, рівно, як і для інших учасників суспільних відносин в Україні. Інакше кажучи, Конституція України, не будучи джерелом адміністративного права, не втрачає свого регулюючого значення для сфери функціонування публічної адміністрації.

Майже подібним чином має бути сформульована і відповідь на питання про те, а чи є міжнародні договори, які пройшли ратифікацію в Україні, джерелами адміністративного права. Зазначимо, що знову ж таки більшість вітчизняних авторів відповідає на сформульоване запитання ствердно [13; 14 тощо], з чим ми, особисто, погодитися не можемо. У цьому плані у нас знаходить підтримку позиція О.В. Іваненка, який з посиланням на Г.В. Ігнатенка пише, що форми права однієї системи не можуть бути одночасно й формами права іншої системи, а раз так, то, по-перше, внутрішньодержавний нормативний акт не може бути джерелом міжнародного права, а, по-друге, міжнародний договір або звичай не є формою внутрішньодержавного права [15]. Вважаємо, що викладене у рівній мірі стосується також і рішень Європейського суду з прав людини, які формують, фактично, джерельну базу європейського права.

Викладене, означає, що джерела адміністративного права (на рівні нормативних актів) можуть бути представлені лише такими юридичними актами або їх частинами (розділами, статтями, пунктами тощо), які об'єднують у собі виключно норми адміністративно-правової природи, тобто такі, які: 1) визначають адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації; 2) закріплюють процедури їх діяльності в формі публічного адміністрування; 3) регулюють взаємовідносини публічної адміністрації з приватними особами або іншими суб'єктами публічного права.

Однак сформульовану позицію все ще не можна вважати остаточною, адже проблемним, на сьогоднішній день, залишається питання про структурний вигляд системи джерел адміністративного права. Так, нині все ще поширеною є думка про неможливість (недоцільність) включення до системи джерел адміністративного права рішень органів судової влади взагалі, та рішень Конституційного Суду України, зокрема, юридичної доктрини та звичаїв і традицій. У певній мірі показовим у цьому плані є слова Р.О. Куйбіди та В.І. Шишкіна, які наголошують, що «судовий прецедент не є джерелом права у правовій системі України за континентальною доктриною». Певні виключення з цього правила вони роблять лише щодо рішень Конституційного Суду України. Що ж до правових звичаїв, то науковці, не відкидаючи можливості зарахування їх до кола джерел адміністративного права, зазначають однак, що «в Україні нема випадків прямого санкціонування державою правових звичаїв у сфері публічної адміністрації, оскільки вони вже давно трансформовані у норми чинного адміністративного права» [16, с. 136]. Подібні точки зору доволі широко представлені і в інших літературних джерелах з адміністративного права.

Не заглиблюючись у дану проблематику, оскільки питання системи джерел адміністративного права носить для нас технічний характер, сформулюємо нашу власну позицію з цього приводу у вигляді завершених висновків, наголосивши на наступному:

по-перше, уява про систему джерел права взагалі та джерел адміністративного права зокрема може і повинна з часом змінюватися, адже вона багато у чому визначається нашим ставленням до розуміння категорії «право». Відхід від нормативістського типу праворозуміння на користь теорії природного права, яка, знайшла, фактично, офіційне визнання на рівні рішення Конституційного Суду України у справі про призначення більш м'якого покарання [6], а також включення до кола обов'язкових до виконання в Україні рішень Європейського суду з прав людини, з якими, відповідно до ч. 5 ст. 19 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [17], національна публічна адміністрація має узгоджувати свою адміністративну практику, та зведення у ранг обов'язкових для суб'єктів владних повноважень висновків Верховного Суду України, прийнятих за результатами розгляду справ про неоднакове застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального чи процесуального права (стаття 244-2

КАС України) [18], все це є очевидним свідченням того, що система джерел адміністративного права зазнала принципових змін;

по-друге, необхідним є включення до системи джерел адміністративного права рішень Конституційного Суду України. Причому, у даному випадку, мова йде не стільки про, так звану, «негативну правотворчість» [19], скільки про діяльність Суду, пов'язану з офіційним тлумаченням Конституції та законів України. На наш погляд, результати такого тлумачення, яким Суд розширює (уточнює, конкретизує) нормативно-правову базу, набувають очевидного характеру джерела відповідної галузі права, у тому числі і з огляду на їх обов'язковий характер [20]. Подібний висновок узгоджується також і з позиціями європейських авторів, які характеризують тлумачення як засіб пошуку права [21, с. 15], яке, очевидно, має існувати у певній формі – рішенні Суду;

по-третє, юридична доктрина, без сумніву, також набуває характеру джерела адміністративного права [22], адже сформульовані у її межах положення покладаються у підґрунтя відповідних рішень як публічною адміністрацією, так і адміністративними судами. Наукове тлумачення норм права і відповідних юридичних категорій, з'ясування сутності та змісту відносно визначених та невизначених понять, якими оперують суб'єкти правотворчості, знаходить вияв у відповідних наукових висновках та рекомендаціях, які, у свою чергу, стають основою для прийняття того або іншого рішення. У цьому плані юридичну доктрину можна розглядати в якості базового рівня у системі джерел адміністративного права, який закладає необхідну теоретичну основу для безпосередньої правотворчої та правозастосовної практики суб'єктів публічної адміністрації. Інакше кажучи, юридична доктрина виступає в якості не основного, а як додаткове, супроводжуюче джерело адміністративного права, являючи собою окремий підвид «нормативної формули» поведінки учасників адміністративно-правових відносин. Отже, ігнорувати її нормативний характер не має жодних підстав;

по-п'яте, ведучи мову про звичай як джерело адміністративного права, варто погодитися з Р.С. Мельником, який слушно наголошує на тому, що за сучасного стану нормативного регулювання діяльності публічної адміністрації для неформалізованих джерел адміністративного права залишається доволі небагато місця, проте це не виключає можливості їх існування. Для визнання норм моралі, традицій та звичаїв джерелами адміністративного права необхідними є такі передумови: їх тривала та загальна практика застосування (об'єктивний елемент); загальна переконаність у тому, що їх застосування є правомірним (суб'єктивний елемент); можливість їх формулювання у вигляді юридичної норми (змістовна визначеність) [23, с. 104].

Отже, з огляду на викладене можна сказати, що джерела адміністративного права є лише одним з елементів (безумовно самим великим за змістом) системи юридичних регуляторів, який закладає основу для адміністративно-правового механізму реалізації концепції соціальної держави. Решта елементів, які також у рівній мірі є обов'язковими для суб'єктів публічної адміністрації, будучи представленими Конституцією України, міжнародними юридичними актами, ратифікованими Україною, рішеннями Європейського суду з прав людини, надають даній системі завершеного вигляду.

Ведучи мову про систему юридичних регуляторів, які закладають основу для адміністративно-правового механізму реалізації концепції соціальної держави, не можна не зупинитися і на проблемі їх супідрядності або юридичної сили. Даний аспект є надзвичайно важливим, адже суб'єкти публічної адміністрації, виконуючи покладені на них у соціальній сфері завдання, мають чітко розуміти: які юридичні регулятори є основоположними в їх діяльності, як мають вирішуватися випадки конкуренції юридичних норм у разі їх виникнення, та на які юридичні акти вони мають орієнтуватися у першу чергу, реалізуючи власні правотворчі та правозастосовні повноваження.

Принагідно зазначимо, що випадки неправильного вирішення питання про юридичну силу нормативних актів взагалі та у сфері соціального захисту населення в Україні зокрема у практиці національної публічної адміністрації зустрічаються доволі часто. Так, в якості прикладу, звернемося до судової практики, у межах якої мали місце справи за позовами по-

терпілих від Чорнобильської катастрофи до управлінь (відділів) праці та соціального захисту населення у відповідних районах та містах про зобов'язання виплатити заборгованість зі щорічної допомоги на оздоровлення та інших компенсаційних виплат, передбачених статтями 37, 39, 48 Закону України від 28 лютого 1991 року № 796-ХІІ «Про статус та соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» (далі – Закон № 796-ХІІ). У даній категорії справ проблема полягала у тому, з якого розміру мінімальної заробітної плати слід виходити під час проведення розрахунку цієї допомоги, а саме: із розміру, встановленого постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 1996 р. № 836 «Про компенсаційні виплати особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» (далі – Постанова КМУ № 836) чи встановленого Законом України від 26 грудня 2002 р. № 373-ІV «Про встановлення мінімальної заробітної плати на 2003 рік» або відповідними законами України про Державний бюджет України на відповідний рік, якими встановлено розмір мінімальної заробітної плати значно більший, ніж Постановою КМУ № 836 [24]. Очевидним є, у даному випадку, той факт, що різні суб'єкти публічної адміністрації по-різному вирішували таку конкуренцію юридичних норм, що, як наслідок, призводило до порушення права приватних осіб на соціальний захист, які були змушені звертатися за захистом до адміністративних судів.

Питання юридичної сили (ієрархії) нормативних регуляторів суспільних відносин або їх супідрядності, з одного боку, не є новим для вітчизняної юридичної доктрини, проте, з іншого, – вважати його остаточно вирішеним також не можна, оскільки все ще продовжують існувати наукові точки зору, які явно не відповідають реаліям сьогодення. Забігаючи дещо наперед, зазначимо, що у нас викликає принципове заперечення позиція тих авторів, які у безапеляційному порядку наголошують на тому, що Конституція України має найвищу юридичну силу (найвищий ступінь) в ієрархії нормативно-правових актів [25; 26 тощо]. В якості основи для подібного твердження наводяться положення ч. 2 ст. 8 та ч. 2 ст. 9 Конституції України, де, нагадаємо, зазначено, що Конституція України має найвищу юридичну силу, а укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України. Подібний підхід до вирішення випадків конкуренції норм конституції та норм міжнародних договорів, будучи заснованим на теорії дуалізму, є доволі поширеним у світовій практиці. Відповідно до згаданої теорії міжнародні договори впливають на держави лише опосередковано, створюючи відповідальність тільки за міжнародним правом і не впливаючи жодним чином (без відповідної дії компетентного органу) на внутрішньодержавне право [27].

Нагомість на сьогоднішній день, який характеризується активним формуванням не лише міжнародного, але й наднаціонального права (права Європейського Союзу, центральне місце у межах якого займає Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод), теорія дуалізму усе частіше уступає місце теорії монізму, яка характеризується тим, що вплив міжнародних договорів на національне право є прямим і вони вважаються джерелом внутрішньодержавного права одразу ж після набрання чинності [27]. Так, хоч на просторах Ради Європи все ще «складно знайти приклад пріоритету Конвенції над положеннями національних конституцій», тим не менш тут усе більше закріплюється «особливий підхід до співвідношення міжнародного і національного права у галузі захисту прав людини», який проявляється, зокрема, у тому, що національні правові системи де-факто сприйняли змінену роль Європейського суду як суб'єкта нормоконтролю [28]. Очевидно, що наявність у Європейського суду такої функції не може час від часу не призводити до протиріч між Конвенцією у її тлумаченні Європейським судом і нормами національних конституцій в їх інтерпретації органами конституційного контролю [29]. У подібних ситуаціях, очевидно, пріоритет має віддаватися саме Конвенції та рішенням Європейського суду, адже без цього не вдасться забезпечити панування єдиного праворозуміння та правосприйняття на рівні Європейського континенту, а значить і єдиного, загально визнаного усіма членами ЄС правового порядку.

З огляду на викладене, різкій критиці з боку офіційних представників Української держави було піддано рішення Конституційного Суду Російської Федерації, в якому визначено,

що у разі колізії між Конституцією РФ і рішенням ЄСПЛ пріоритет матимуть норми російської Конституції. Інакше кажучи, у таких випадках Росія відмовлятиметься від виконання «спірних» рішень Суду. Оцінку ж конституційності рішень ЄСПЛ даватиме Конституційний суд РФ на підставі звернення державних органів Російської Федерації [30]. «Міністерство закордонних справ України висловлює глибоку стурбованість вказаною постановою Конституційного суду РФ і розцінює її як цілеспрямований удар по системі захисту прав людини як в Російській Федерації, так і на європейському континенті в цілому» [31].

Висновки. В якості проміжного висновку наголосимо на тому, що ми стоїмо на позиції пріоритетності рішень Європейського суду з прав людини у справі нормативного регулювання суспільних відносин перед нормами Конституції України. Разом з цим, зазначимо, що цей висновок має бути поширений і на саму Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод. Так, держави, які ратифікували Конвенцію, згідно зі статтею 1 Конвенції взяли на себе зобов'язання гарантувати кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені в Розділі 1 цієї Конвенції. Відповідно до частини 3 пункту (b) статті 31 Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 1969 р., ратифікованої Україною 14 травня 1986 р., разом з договором враховується наступна практика його застосування, яка встановлює угоду учасників щодо тлумачення. Крім того, відповідно до статті 32 Конвенції питання тлумачення і застосування Конвенції належить до виключної компетенції Європейського суду з прав людини, який діє відповідно до Конвенції. Таким чином, рішення Європейського суду є невід'ємною частиною Конвенції як практика її застосування і тлумачення [32], що, як наслідок, робить і саму Конвенцію обов'язковою до безумовного виконання на території України. На підтвердження цього висновку можна додатково навести і положення ст. 27 згаданої вище Віденської конвенції, де зазначено, що учасник конвенції не може посилагись на положення свого внутрішнього права як на виправдання для невиконання ним договору [33].

З приводу даної позиції зазначимо, що виключення із сформульованого правила можуть, напевно, мати місце лише у ситуації, коли Конституція України краще (у більшому обсязі) захищатиме (гарантуватиме) права людини і громадянина. Проте такий висновок має бути зроблений в офіційному порядку Конституційним Судом України з наведенням таких даних та обґрунтувань, які будуть сприйняті європейським співтовариством.

Отже, система юридичних засад адміністративно-правового механізму реалізації концепції соціальної держави має наступний вигляд: Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та рішення Європейського суду з прав людини; Конституція України; рішення Конституційного Суду України; міжнародні договори України, ратифіковані Верховною Радою України; закони та постанови Верховної Ради України; укази та розпорядження Президента України; постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України; накази центральних органів виконавчої влади; нормативні акти суб'єктів публічної адміністрації регіонального та місцевого рівня; рішення Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів України; юридична доктрина; традиції та звичаї.

Сподіваємося, що сформульовані нами позиції та висновки сприятимуть більш сучасному погляду на сутність та зміст юридичних засад адміністративно-правового механізму реалізації концепції соціальної держави, що, у свою чергу, позитивно позначиться як на процесі його наукового опрацювання, так і нормативного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Цуркан М.І. Правове регулювання публічної служби в Україні. Особливості судового розгляду спорів : монографія / М.І. Цуркан. – Х. : Право, 2010. – 216 с.
2. Школик А.М. Правове регулювання відкликання адміністративних актів / А.М. Школик // Адміністративне право і процес. – 2013. – № 1. – С. 21–26.
3. Совгіря О.В. Проблеми правового регулювання діяльності Кабінету Міністрів України / О.В. Совгіря // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2010. – Вип. 82. – С. 13–16.

4. Ткаченко І.М. Розмежування термінів: «правове поняття», «правова категорія» та «правовий концепт» (на прикладі норм Цивільного кодексу України) / І.М. Ткаченко // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». 2009. – Том 22 (61). – № 1. – С. 384–388.
5. Плотнікова М.В. Загальна характеристика правових актів Національного банку України як засобу державного регулювання діяльності банків України / М.В. Плотнікова // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2013. – № 2 (9). – С. 58–62.
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 45. – Ст. 2975.
7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1, частин першої, другої, третьої статті 95, частини другої статті 96, пунктів 2, 3, 6 статті 116, частини другої статті 124, частини першої статті 129 Конституції України, пункту 5 частини першої статті 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2 частини першої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України від 25 січня 2012 р. № 3-рп/2012 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 11. – Ст. 422.
8. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник: у 2-х т. / ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). – К. : Вид-во «Юрид. думка», 2004. – Т. 1. Загальна частина. – 2004. – 584 с.
9. Адміністративне право України в сучасних умовах (виклики початку ХХ століття) : монографія / [В.В. Галуцько, В.І. Олефір, М.П. Пихтін, О.О. Онищук, Ю.В. Гридасов, М.М. Новіков, У.О. Палієнко, І.А. Дьомін, О.М. Єщук] ; за заг. ред. В.В. Галуцька. – Херсон : ХЮІ ХНУВС, 2010. – 376 с.
10. Іваненко О.В. Система джерел цивільного права: сучасний погляд / О.В. Іваненко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки. – 2013. – Випуск 5. – Том 1. – С. 84–86.
11. Поліщук М.С. Джерела правового регулювання відносин у сфері праці за проектом Трудового кодексу України / М.С. Поліщук // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2012. – № 2 (7). – С. 65–69.
12. Чижмар К.І. Конституція України як джерело нотаріального права / К.І. Чижмар // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 2. – С. 89–91.
13. Гаджієва Ш.Н. Місце і роль кодексу в систему джерел адміністративного права / Ш.Н. Гаджієва // Юридичний науковий електронний журнал. – 2014. – № 1. – С. 72–75.
14. Курило В.І. Про систему джерел адміністративного права / В.І. Курило // Юридичний вісник. – 2009. – № 2 (11). – С. 30–33.
15. Іваненко О.В. Система джерел цивільного права: сучасний погляд / О.В. Іваненко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки. – 2013. – Випуск 5. – Том 1. – С. 84–86.
16. Основи адміністративного судочинства та адміністративного права / за заг. ред. Куйбіди Р.О., Шишкіна В.І. – К. : Старий світ, 2006. – 576 с.
17. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 30. – Ст. 260.
18. Кодекс адміністративного судочинства України // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, № 37. – Ст. 446.
19. Нікольська О.В. Правова природа та юридичні властивості актів Конституційного Суду України / О.В. Нікольська // Правничий часопис Донецького університету. – 2013. – № 1. – С. 53–61.
20. Про Конституційний Суд України : Закон України від 16.10.1996 р. № 422/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 49. – Ст. 272.

21. Harald Bogs Die verfassungskonforme Auslegung von Gesetzen. W.Kohlhammer Verlag, Stuttgart 1966. – 164 s.
22. Черномаз О.Б. Джерела адміністративного права: сучасний стан та перспективи розвитку / О.Б. Черномаз // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – 2015. – Випуск 30. – Том 2. – С. 89–91.
23. Мельник Р.С. Загальне адміністративне право / Р.С. Мельник, В.М. Бевзенко : Навчальний посібник / За заг. ред. Р.С.Мельника. – К.: Ваіте, 2014. – 376 с.
24. Смокович М.І. Проблеми визначення юридичної сили нормативно-правових актів під час вирішення адміністративних спорів / М.І. Смокович // Вісник Вищого адміністративного суду України. – 2009. – № 1. – С. 15–27.
25. Красюк І.А. Конкретизація права в забезпеченні ієрархії нормативно-правових актів / І.А. Красюк // Актуальні проблеми держави і права. – 2013. – Вип. 70. – С. 127–134.
26. Луцький Р.П. Ієрархічність правових джерел (нормативних актів) як відображення буття позитивного права / Р.П. Луцький // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 2. – С. 18–21.
27. Зверев С.О. Міжнародний договір як джерело національного права / С.О. Зверев // Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. – 2010. – Том 103. – С. 41–44.
28. Филатова М.А. Страсбургский суд: есть ли путь между «суверенизмом» и «ативизмом» / М.А. Филатова // Судья. – 2011. – № 10. – С. 59–60.
29. Лапаева В.В. Проблема соотношения юридической силы Конституции РФ и Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод (по материалам дела «К. Маркин против России») / В.В. Лапаева. – [Электронный ресурс] / Режим доступа : http://www.igpran.ru/articles/2957/#_ftn6.
30. Михайлова А.С. КС установил приоритет Конституции над решениями ЕСПЧ / А.С. Михайлова . – [Электронный ресурс] // Режим доступа : <http://top.rbc.ru/politics/14/07/2015/55a4ba1b9a7947eaa4e8427e>.
31. МЗС України: постанова КС РФ про застосування рішень ЄСПЛ – цілеспрямований удар по системі захисту прав людини. – [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.unian.ua/politics/1100851-mzs-ukrajini-postanova-ks-rf-pro-zastosuvannya-rishen-espl-tsilespryamovaniy-udar-po-sistemi-zahistu-prav-lyudini.html>.
32. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту права особи на досудове провадження, розгляд справи судовим органом або виконавче провадження протягом розумного строку». – [Електронний ресурс] / Режим доступу : www.rada.gov.ua.
33. Віденська конвенція про право міжнародних договорів : міжнародний документ від 23.05.1969 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1986. – № 17. – Ст. 343.

